

"DOLEN DOOR DE GESCHIEDENIS VAN BOEKEL EN VENHORST " (iii)

LANDBOUW BELANGRIJKSTE MIDDEL VAN BESTAAN

In de periode van 1850 tot de Tweede Wereldoorlog was de landbouw verreweg het belangrijkste en ook nagenoeg het enige middel van bestaan voor de Boekelnaren. We blijven daarom wat langer stil staan bij de ontwikkeling van het agrarische bedrijfsleven in Boekel.

Het was voor de boeren op het einde van de vorige eeuw hard werken voor een sober bestaan. Op de hoge, droge en schrale zandgrond moest gewerkt worden volgens het z.g. "**Drieslag-stelsel**".

In zijn meest oorspronkelijke vorm hield dat in, dat al het bouwland van een boer, of van een groep van boeren (de buurt), in drie gelijke delen werd gesplitst. Die werden dan in een cyclus van drie jaren wisselend gebruikt. Op het eerste deel verbouwde men winterrogge, op het tweede deel een zomergewas, terwijl het derde deel braak bleef liggen om de schrale grond weer op krachten te laten komen. De boer had dus 3 ha. land nodig om van 2 ha. te kunnen oogsten.

De strikte toepassing van het "Drieslagstelsel" werd al gauw verlaten. De boeren zochten en vonden een teeltplan voor gewassen, die lage eisen stelden aan de grond en minder mest vroegen, zoals rogge en boekweit. Boekweit stelde de minste eisen aan de grond en was dus uitermate geschikt om te worden ingezaaid op pas ontgonnen gronden.

Ook nam in Boekel de teelt van voedergewassen aanzienlijk toe en dat maakte het voor de boeren mogelijk om de veestapel uit te breiden en daardoor de mestopbrengst te verhogen. En dat was dringend nodig. Want hoe vreemd het nu ook klinkt: honderd jaar geleden, op het einde van de negentiende eeuw, zo tussen 1880 en 1900 kende Oost-Brabant, en dus ook Boekel, een **mestprobleem**.

Het was natuurlijk van geheel andere aard dan het mest- en milieuprobleem van deze tijd. Het was niet de overbemesting, die problemen veroorzaakte, maar er was een nijpend tekort aan mest. Weliswaar was de kunstmest in opkomst, maar de Boekelse zandboeren stonden er nog wat wantrouwend tegenover. Dat wantrouwen en een gebrek aan geld waren er de oorzaak van dat de boeren stug bleven vasthouden aan de bemesting van hun grond met stalmest. En dat betekende dat de Boekelse boer, iedere dag weer opnieuw, bezig was met het maken van mest in de mestfabriek van de vorige eeuw: de potstal.

De **potstal** was het algemeen staltype op de Oost-Brabantse zandgronden. In wezen was deze potstal niet veel meer dan een kuil in de vorm van een pot, met een diepte van een halve meter of meer. De bodem van de stal werd om het wegtrekken van het vocht in de grond te voorkomen, met een laag leem bedekt. Daarop werden plaggen van hei gelegd, met op de "koedam" – de staanplaats voor de koeien – een laag strooisel van gemaaide heide, bladeren en dennennaalden.

Een paar keer per dag werden de uitwerpselen van de koeien met het strooisel over de hele stal verspreid, zodat de koeien hoe langer hoe hoger kwamen te staan. Omdat ze na verloop van tijd het dak van de stal bereikten, was het nodig dat de mest van de staanplaats verwijderd werd. De mest werd dan los gemaakt en in de achterstal over het verdere gedeelte van de stalbodem verspreid. Naar gelang van behoefte werd de mest uit de stal gehaald en naar het land gebracht of bewaard op een mesthoop. Eerst na 1910 werden de potstallen steeds meer omgebouwd tot grupstallen.

DE LANDBOUWCRIISIS VAN DE TACHTIGER JAREN

Rond 1880 begon in ons land een landbouwcrisis van ongekende omvang. Directe oorzaak was het ontsluiten van reusachtige landbouwgebieden in het Midden van Amerika door de aanleg van spoorwegverbindingen. Daardoor werd het mogelijk om enorme hoeveelheden Amerikaans graan op een eenvoudige manier naar de havens aan de Amerikaanse oostkust te brengen en vandaar naar elders in de wereld. Er was in het Midden-Westen van Amerika geen schaarste aan grond en daarom waren de Amerikaanse boeren in staat tarwe tegen een veel lagere kostprijs te verbouwen dan de boeren in West-Europa.

Omdat in dezelfde tijd de tarieven voor het vervoer per schip aanzienlijk konden worden verlaagd door het in gebruik nemen van stoomschepen in de plaats van zeilschepen werd Europa in korte tijd overstromd met goedkope Amerikaanse tarwe. Ook in Nederland moest de prijs van tarwe zich aanpassen en de teelt werd zelfs verliesgevend. Door de daling van de tarweprijs werden ook de prijzen van andere granen en akkerbouwproducten meegetrokken.

De effecten van de crisis werden nog ernstiger toen steeds meer boeren omschakelden van akkerbouw naar veeteelt met als gevolg een overproductie en een daling van de prijzen van vee, vlees en zuivelproducten.

Tussen 1880 en 1895 - in vijf jaren - daalde de prijs van een aantal landbouwproducten als volgt:

- Tarwe van f. 10,15 tot f. 5,08 per mud (50%)
- Rogge van f. 8,76 tot f. 4,24 per mud (52%)
- Gerst van f. 8,20 tot f. 4,91 per mud (40%)
- Aardappelen van f. 3,94 tot f. 2,94 per mud (40%)

Aardappelen kosten toen 4,2 cent per kilo.

De boterprijs zakte in die vijf jaren van f. 1,48 tot 1,15 per kilo (22%)

Voor de boeren had de landbouwcrisis uiteraard ernstige sociale en economische gevolgen. Van nadelige invloed was verder nog dat de Nederlandse regering, in tegenstelling tot de regeringen van omliggende landen, op geen enkele wijze de helpende hand bood.

De regering stelde zich op het standpunt dat de boeren in Nederland geen dure granen moesten blijven verbouwen, wanneer men die granen in het buitenland ver beneden de Nederlandse productiekosten kon kopen.

Daarbij kwam nog dat de boeren niet in staat waren om enig verweer te voeren. Zij waren technisch, maar vooral ook organisatorisch niet voorbereid waren op een malaise-situatie.

DE LANDBOUW ORGANISEERT ZICH

Om aan de gevolgen van de landbouwcrisis enige weerstand te kunnen bieden begonnen de boeren zich te organiseren. In Noord-Brabant was er de "Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw", die later ook een afdeling Boekel kreeg, maar het waren vaak ondeskundige dorpsnotabelen, zoals burgemeesters, notarissen en grootgrondbezitters, waaronder rijke boeren, die in de dorpen de lakens uitdeelden.

Voor het eerst blijkt het bestaan van enige vorm van georganiseerde landbouw in Boekel uit het "Verslag over de Landbouw van Nederland" van 1881. Volgens dit verslag van het Ministerie van Landbouw bestond toen in Boekel de **Boekelse Landbouwclub** met 60 leden. Dat aantal was in 1897 aangegroeid tot 270, waarvan een aantal uit Boekel, maar ook uit Uden, Zeeland, Oploo, Erp en Gemert. De activiteiten van deze club beperkten zich niet tot het gezamenlijk aankopen van kunstmest en veevoer, maar men ging ook een winkel exploiteren. En in 1893 werd op initiatief van de "Boekelsche Landbouwclub" het boterfabriekje "De Kroon" opgericht, dat gevestigd werd in een gedeelte van de in 1887 gebouwde boerderij van J. van Kol aan de Kerkstraat en in 1900 in een geheel nieuw gebouw: het inmiddels tot woon-huis verbouwd pand, plaatselijk gemerkt Luciusstraat 13.

Daarnaast kwam men in Boekel in 1892 tot de oprichting van een afdeling van de **Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw**, waarvan de in 1891 benoemde burgemeester F.G.Bouwens voorzitter werd. Secretaris-penningmeester werd G.A.Habraken, de in 1888 tegen de wil van Gedeputeerde Staten van Noord-Brabant benoemde zeer jonge gemeente-secretaris.

En omdat twee boerenorganisaties kennelijk niet genoeg waren kwam er in 1896 de afdeling Boekel van de **Noordbrabantsche Christelijke Boerenbond** nog bij. Deze vereniging had niet alleen het lenigen van de sociale nood van de boeren tot doel, maar vooral ook de vorming van een coöperatieve organisatie van de christelijke boerenstand. En natuurlijk wilden ook zij een eigen winkel en een eigen boterfabriekje, dat in 1899 gevestigd werd in een gebouw aan de Kerkstraat, achter het pand van Thé van den Elzen aan de Bernhardstraat

Zoals te verwachten viel konden deze drie Boekelse verenigingen niet door één deur binnen. Er ontstonden voortdurend ruzies o.a. over **de wekelijkse botermarkt**.

DE BOTERBEREIDING

In het midden van de vorige eeuw vond ook in Boekel de **boterbereiding** op de boerderij plaats. Met deze moeilijke en ondankbare taak was als regel de boerin belast. Maar zij kon geen enkele invloed uitoefenen op de kwaliteit van de melk en toch werd van haar verwacht dat zij puike boter kon maken, die een goede prijs opleverde.

De boer kon dan wel zeggen dat zijn vrouw puike boter moest maken maar dat was eenvoudiger gezegd dan gedaan. Want net als nu waren ook in de vorige eeuw de hoeveelheid en de kwaliteit van de melk die een koe gaf afhankelijk van het voer dat zij kreeg, de stal waarin zij verbleef en de properheid van de boer. De voedingswaarde van knolgroen en spurrie was niet erg groot. En de boer mocht dan wel van de gemeente tegen een vergoeding van f. 2,00 per koe zijn vee laten grazen op de broekgronden, maar daar groeide bepaald geen mals gras. Nagenoeg het hele jaar moest de sopketel er aan te pas komen om bij te voeren.

De sopketel, soms ook wel "soppot" genoemd was een ijzeren ketel van 150 tot 300 liter, met een houten deksel. Er zat van alles in, zoals aardappelen, mangels, "grün" knollen, hooizaad, lijnzaad, haver en kaf (soms zelfs uit de "kafzak" waarop men een tijdlang geslapen had) en "den overschot van de taofel", maar dat was dikwijls niet veel. Bij dat mengsels werden enkele emmers water gegoten, soms ook wat karnemelk, en daarna werd het aan de kook gebracht. Als de sop gaar was werd er nog wat haver- of roggemeel bijgedaan als men het had.

In de tweede helft van de vorige eeuw was de productie van melk voor de boer van groot belang. Want melk leverde boter op, die verkocht kon worden en geld in het laatje bracht, al was het dikwijls maar een klein beetje. En de karnemelk, die daarna overbleef werd gebruikt als voedsel in het gezin en als er daarna nog wat over was, als voer voor het vee.

Voor de afzet van de op de boerderij geproduceerde boter waren de boeren bijna volledig afhankelijk van de plaatselijke winkeliers en van opkopers. De meeste boter ging rechtstreeks naar de winkelier en werd dikwijls met winkelwaren betaald. Niet zelden stond men bij de winkelier in het krijt en moest de opbrengst van de boter geheel of gedeeltelijk worden gebruikt voor de aflossing van bestaande schulden. Sommige boeren waren op die manier met handen en voeten gebonden aan de plaatselijke winkelier.

De **oprichting van een botermarkt** in Boekel bracht voor een gedeelte verandering in deze kwalijke dorpshandel.

In een brief van 26 februari 1860, gericht aan de toenmalige burgemeester Petrus van den Berg vroegen de raadsleden Lambertus van den Elzen, Cornelis Peters en Adrianus van Kessel om "voor het einde van deze loopende week eene algemene vergadering te beleggen en daarin te behandelen het oprigten van eene publieke wekelijksche botermarkt".

Dat deed de burgemeester en op 3 maart 1860 besloot de gemeenteraad dat er op elke woensdag binnen de gemeente een botermarkt gehouden zou worden. Eerst in een plaatselijk café en later, toen ook daar kwalijke praktijken zoals gedwongen winkelnering en twijfels over de onkreukbaarheid van de waagmeester, de kop op staken, in de kelder van het gemeentehuis.

Maar, zoals we al eerder zagen, er kwamen in Boekel twee boterfabriekjes en de daar geproduceerde boter werd afgezet op de botermijnen van Maastricht (boterfabriek "De Kroon") en Eindhoven (boterfabriek van de N.C.B).

Ondanks alle onderlinge strijd kwam men uiteindelijk toch tot de oprichting van een voor die tijd moderne coöperatieve stoomzuivelfabriek. Eind 1911 werd op een vergadering van de boerenbond, waarop ook de leden van de "Boekelse landbouwclub" waren uitgenodigd, door de zuivel-consulent J.J.Wintermans van de N.C.B. nog eens uitvoerig het belang van een coöperatieve stoomzuivelfabriek onderstreept. En toen ook kapelaan W.Becx op de N.C.B.-vergadering van 30 januari 1912 nog eens een pleidooi had gehouden voor coöperatieve samenwerking, togen op 9 februari 1912 achttien Boekelse boeren, de helft van de boerenbond en de helft van de "Boekelse Landbouwclub" naar het kantoor van Notaris Vaalman in Veghel om de definitieve oprichting van de Coöperatieve Stoomzuivelfabriek "De Boterbloem" in een notariële akte te laten vastleggen. Achttien boeren en één bierbrouwer, Mathijs van der Burgt, die tevens kassier was van de in 1903 opgerichte Boerenleenbank.

DIEPGEWORTELTE MENINGSVERSCHILLEN

Maar voor het zover was dat Boerenbondsleden en leden van de "Boekelse Landbouwclub" samen besloten een stoomzuivelfabriek op te richten, had zich in de Boekelse boeren-gezinnen heel wat ellende afgespeeld. **Diepgewortelde meningsverschillen** hadden tweedracht gezaaid in veel boerenfamilies. Men stond lijnrecht en onverbiddelijk tegenover elkaar en de vetes bleken niet te slechten. Pastoor P.Verkuijden probeerde regelmatig een verzoening tot stand te brengen, maar ook hem lukte dat aanvankelijk niet. Hij kon ook moeilijk partij kiezen, want het waren allemaal zijn parochianen, die ruzie maakten. Burgemeester F.G.Bouwens had wel duidelijk partij gekozen voor de "Boekelse Landbouwclub".

We gaan weer even terug in de tijd. Naar het einde van de vorige eeuw, zo rond 1895, toen enkele bezorgde en vooruitziende Boekelse boeren, misschien waren zij zelfs lid van de "Boekelse Landbouwclub", na een grondige afweging van belangen tot de conclusie kwamen, dat gestreefd moest worden naar de oprichting van een plaatselijke, op christelijke grondslag gestoelde organisatie voor de coöperatieve behartiging van agrarische belangen. Misschien waren zij ook wel getroffen door de niet aflatende manier waarop door de in Gemert geboren "boerenapostel" Pater Gerlacus van den Elsen in woord en geschrift werd gepleit voor de oprichting van een principiële christelijke boeren-organisatie

EEN PLAATSELIJKE BOERENBOND

Bij de oprichting van **een plaatselijke boerenbond** trad gewoonlijk de pastoor, de burgemeester, de notaris of een ander persoon van "hoog aanzien" als initiatiefnemer op. In Boekel is dat ook het geval geweest, zoals blijkt uit het volgende bijzonder interessante bericht in "De Zuid-Willemsvaart" van 13 juni 1896.

"Alhier is in de voorgaande week eene afdeling van den Boerenbond opgericht na eene welsprekende voorlichting door den heer Thijssen uit 's-Hertogenbosch (hoofdredacteur van "De Noordbrabanter") Bereids waren toen reeds bij de 150 leden toegetreden, hetgeen nog vermeerderd is bij de laatste vergadering op verleden Maandag, waarbij ook een bestuur gekozen is, de Heeren F.G.Bouwens, burgemeester, A.van den Elzen, P.Wassenberg, Arn.van Haandel en Th.van den Elzen. Met behulp van den Eerwaarden Heer Pastoor en Kapelaan is alles voorlopig goed geregeld"

Een zeer bijzonder bericht, dat onomstotelijk duidelijk maakt dat in Boekel wel degelijk in de eerste week van juni 1896 een plaatselijke Boerenbond werd opgericht, maar tegelijkertijd enkele zeer interessante vragen oproept.

- Volgens het bericht in "De Zuid-Willemsvaart" werd burgemeester F.G.Bouwens tot eerste voorzitter benoemd van de Boekelse Boerenbond, maar die was toch al voorzitter van de afdeling Boekel van de Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw" en van de "Boekelse Landbouwclub" ?
- En van de vrijgezel P.Wassenberg, die op 3 september 1895 was benoemd tot wethouder van de gemeente Boekel, was toch algemeen bekend, dat hij een overtuigd aanhanger was van de afdeling Boekel van de "Noordbrabantsche Maatschappij van Landbouw" ?
- En A.van den Elzen was toch al jaren de secretaris van de "Boekelse Landbouwclub" ?

Onbegrijpelijk is het dat juist deze mensen de Boekelse Boerenbond hebben opgericht. Maar we zullen het moeten aannemen. "Met behulp van den Eerwaarden Heer pastoor en de Kapelaan is alles **voorlopig goed geregeld**", had "De Zuid-Willemsvaart" immers geschreven. En die pastoor en die kapelaan waren pastoor Petrus Verkuijlen en Kapelaan Johannes van der Meijden. En aan hun integriteit en genegenheid voor het boerenbondswerk mag niet worden getwijfeld.

"Voorlopig goed geregeld" schreef "De Zuid-Willemsvaart". En dat het inderdaad voorlopig was, bleek al heel gauw.

In artikel 11 van de statuten van de Noordbrabantschen Christelijken Boerenbond" was namelijk bepaald dat het provinciaal bestuur in Tilburg alle plaatselijke boerenbonden van het lidmaatschap zou uitsluiten, die in een winkel niet aan de landbouw verwante artikelen verkochten. En de Boekelse Boerenbond deed dat, zoals ook de "Boekelse Landbouwclub" een eigen winkel had.

En dus volgde op 1 januari 1898 voor de Boekelse Boerenbond een schorsing als lid van de "Noordbrabantschen Christelijken Boerenbond". De echte Boerenbondgezinde boeren meldden zich aan als lid van de Boerenbond van Erp en vormden met een vijftigtal leden een onderafdeling van Erp. Het duurde tot 16 januari 1901, voordat tijdens een druk bezochte vergadering onder voorzitterschap van burgemeester A.Otten uit Erp, een heroprichting plaats vond en een bestuur gekozen werd, waarin alleen maar boeren zitting hadden en geen plaatselijke notabelen.

De Boerenbond mocht zich dus van het provinciaal bestuur niet meer met winkelnering bezig houden, maar het blijven voortbestaan van de winkel van de "Boekelsche landbouwclub" zat het bestuur - maar vooral ook de leden - behoorlijk dwars.

WAAROM ZIJ WEL EN WIJ NIET ?

Als wij niet aan winkelnering mogen doen, dan de "Boekelsche Landbouwclub" ook niet, moet het bestuur van de Boerenbond gedacht hebben toen op 9 mei 1902 in een request aan de Commissaris van de Koningin in de provincie Noord-Brabant gevraagd werd om "de behulpzame hand te bieden" bij het opheffen van de winkel van de "Boekelsche Landbouwclub".

"Dit request getuigt van moed", zo schreef Pater Gerlacus van den Elsen in het Boerenbondsblad van 20 december 1902, "en kan iedereen den mond stoppen, die nog durft beweren, dat de Boerenbond de vijand is van den tobbeden winkelstand."

Dat kan dan wel zijn, maar niet ontkend kan worden dat het Boekelse Boerenbondsbestuur in 1902 aardig wat boter op het hoofd had. Immers een paar jaar eerder nog had het bestuur nog niet zoveel begrip voor de "tobbeden winkelstand", want toen had men zelf nog een winkel. En tegen die achtergrond komt de inhoud van het request en de daarin opgenomen rechtstreekse aanval op burgemeester F.G.Bouwens op zijn zachts uitgedrukt enigszins verrassend voor.

De tekst van het request luidde als volgt:

"De ondergetekenden, uitmakende het bestuur van de afdeling Boekel van den Noordbrabantschen Christelijke Boerenbond, geven met verschuldigden eerbied te kennen, dat in de gemeente Boekel reeds vele jaren eene andere landbouw-vereniging bestaat, welke een winkel van allerlei koopwaren er op na houdt tot groote schade van de winkeliers en tot ergernis van het ganse dorp, hetwelk dientengevolge in twee partijen verdeeld is.

Toen verleden jaar de secretaris dier vereniging, van wien alles afhing, overleed, bestond er goede hoop, dat de winkel zou worden opgeruimd en de vereeniging ontbonden of hervormd of samengesmolten met den Boerenbond. Maar de heer Burgemeester liet zich tot opvolger kiezen en stelde zich alzoo tot verbazing van iedereen aan het hoofd van eene partij.

Gaarne zouden wij aan dien toestand een einde zien komen en om het misbruik uit te roeien en de eenheid te herstellen, verklaren wij ons bereid onze betrekking als bestuur neer te leggen, wanneer het bestuur der andere vereeniging bedanken wil en zijn winkel opruimen. Als wij ons niet vergissen is ook dat bestuur niet zoo kwaad gezind, maar als de Burgemeester niet voorgaat, is er geen kans van slagen. Reden, waarom wij zijne Excellentie met eerbied verzoeken in deze belangrijke zaak de behulpzame hand te bieden."

Die behulpzame hand werd echter niet geboden. De "Boekelsche Landbouwclub" bleef nog een tiental jaren voortbestaan. Burgemeester F.G.Bouwens bleef voorzitter en tegelijkertijd secretaris als opvolger van A.van den Elzen, "de secretaris van wie alles afhing". En de winkel werd eerst in 1904 opgeheven.

DE STRIJD TUSSEN DE "BOEKELSE LANDBOUWCLUB" EN DE BOERENBOND

De strijd tussen de "Boekelsche Landbouwclub" en de Boerenbond ging intussen onverdroten verder en de "boerenapostel" Pater Gerlacus van den Elsen deed er met zijn publicaties in het "Weekblad van den Noordbrabantschen Christelijke Boerenbond" druk aan mee.

Zo schreef hij op 9 februari 1901: "Waar de meeste tegenkanting heerst, daar wordt de Boerenbond het meest gewaardeerd. Daar werkt hij het best en daar zijn alle leden ijverig in de weer om het bestuur behulpzaam te zijn. Daar is er echter geen, die zulken strijd beleeft als die van Boekel, maar ook geen, die met zulken moed en volharding, bijna door iedereen verlaten, den vijand trotseert en voortdurend veld wint, ofschoon de triomf nog verre verwijderd is."

En verder: *"De club(de Boekelse landbouwclub) ziet aanhoudend haar troepje slinken en wordt des te nijziger, naarmate de Boerenbond meer vooruit gaat. Nu is onlangs besloten eene boterij op te richten, maar zoo dikwijls de Boerenbond iets begint, worden van den anderen kant de klokken geluid en een lawaai gemaakt alsof het heele dorp in brand stond."*

En hij besluit: *"Men heeft in Boekel wel geen geestelijken adviseur en dat wordt hun dikwijls verweten; daarenboven worden zij weinig gesteund door de tijdelijke overheid: maar in zulken toestand voor de christelijke zaak den strijd vol te houden en te winnen, dat is juist het schoonste."*

Toen in 1903 de Boerenleenbank in Boekel werd opgericht laaide de strijd nog eens fel op maar nadat de "Boekelsche Landbouwclub" in 1904 haar winkel had gesloten ontstond een begin van toenadering. Tijdens een vergadering van de "Boekelse Landbouwclub" op 8 maart 1904 werd besloten dat het bestuur van de "Boekelsche Landbouwclub", burgemeester F.G.Bouwens van Boekel, pastoor P.Verkuijden en zijn beide kapelaans en alle leden van de landbouwclub

in volle eensgezindheid zouden gaan samenwerken om langs de weg der geleidelijkheid te streven naar een samengaan met de Boerenbond.

Het was een mooie, maar naar later zou blijken, nietszeggende intentieverklaring, want het zou nog 9 jaren duren voordat met name pastoor P. Verkuijden er in geslaagd was om de door vetes en twisten vijandig tegenover elkaar staande boeren tot eenheid en samenwerking te brengen. Het samengaan van de "Boekelsche Landbouwclub" en de afdeling Boekel van de Noordbrabantschen Christelijken Boerenbond werd een feit tijdens een gezamenlijke ledenvergadering op 30 maart 1913.

"Alles verliep in beste orde en eensgezindheid, zonder de minste stoornis" schreef Pater van den Elsen in het boerenbondsblad.

Toch waren er nog enkele boeren, die zich met de gang van zaken niet konden verenigen. Het kwaad van de verdeeldheid was voor hen te diep geworteld. Teleurgesteld en vol koppigheid zochten zij hun heil bij de Gemertse Boerenbond.

Zoals we al gezien hebben, werd een jaar eerder - in 1912 - door een samengaan van de boterfabriek "De Kroon" en de boterfabriek van de Boerenbond de Coöperatieve Stoomzuivel-fabriek "De Boterbloem" opgericht.

En toen die stoomzuivelfabriek er eenmaal was kon het boterfabriekske van de Boerenbond, dat in 1899 werd gebouwd achter het huidige pand van Thé van den Elzen aan de Bernhardstraat in gebruik genomen worden als **pakhuis**. Eerste zaakvoerder werd de met zijn zuster samenwonende vrijgezel Antoon (Tûtje) van Dooren.

De geschiedenis van het huidige pakhuis begint pas in 1949 toen aan het "Meulenpèdje" achter "den hof van Karskes" een terrein werd aangekocht van Hendrikus van der Zanden en van zijn zoon Martien en dochter Drika. Het eerste pakhuis was een "rweedehands" houten gebouw, dat uit twee delen bestond. Eén gedeelte had de CHV uit Veghel aangekocht in Haps en het andere gedeelte van een onbekende CHV-vestiging in de buurt van de Belgische grens. Het oude pakuis en vroegere boterfabriekske werd verkocht aan Thé van den Elzen.

EEN BOERENLEENBANK

Het kon natuurlijk niet uitblijven. Boekel kreeg ook zijn **Boerenleenbank**. "De schoonste instelling van de Boerenbond", zoals de grote voorvechter van de Brabantse boeren, Pater Gerlacus van den Elsen, haar noemde. Het was in 1903 en de bierbrouwer Mathijs van de Burgt was de eerste kassier. Mede-oprichter was Gerardus van de Velden, wethouder van de gemeente Boekel. Eerste directeur was L. van den Akker en eerste voorzitter-president van de Raad van Toezicht G. Habraken, de jonge gemeente-secretaris van Boekel, die vóór zijn benoeming zelfs bestuurlijke bindingen had met de "Boekelse Landbouwclub".

Daar beschouwde men hem dan ook als een overloper en men liet dat ook blijken door een ingezonden stuk in de "Zuid-Willemsvaart" van 23 maart 1904. Op een meedogenloos spottende en sarcastische manier werd G.Habraken over de hekel gehaald en tussen de regels door kreeg ook de Boerenbond een veeg uit de pan mee.

De anonieme Boekelse schrijver schreef over hem:

"Hij (G.Habraken) staat nu met woord en daad de belangen voor van den Boerenbond, die hem zeer ter harte gaat. Zeker, zeker, ter harte. Het kan niet mooier. Maar waar zit dan Uw hart, ventje ? Ik meen dat de heer Habraken eerst de "Boekelse Landbouwclub" voorstond, maar niet zoodra was deze de minderheid in de gemeenteraad van Boekel of Habraken schaarde zich als dapper en trouw soldaat in de gelederen van de Boerenbond. Of is dat niet de huik naar den wind hangen. Boerenbond, proficiat met zulke leden, daar kunt ge op rekenen.

En dan suggereert de onbekende schrijver dat het Habraken wel eens te doen geweest zou kunnen zijn om burgemeester Bouwens op te kunnen volgen.

De Boekelse leenbank groeide. Ook al werden er voor het verstrekken van een lening heel andere normen en maatstaven aangelegd dan voor een goed en verantwoord financieel beleid nodig waren. Zo besloten het bestuur en de raad van toezicht in 1906 - tegen alle richtlijnen en adviezen van de Centrale bank in Eindhoven in - om aan een Boekelse boer een hypothecaire lening tot een bedrag van f. 1.600,00 beschikbaar te stellen voor een huis, dat in een slechte toestand verkeerde en bij een gedwongen verkoop zeker niet voldoende zou opbrengen om de hypotheek af te lossen. Maar, zo redeneerde het bestuur: "De man past goed op en bijna al zijn kinderen verdienen. Hier is geen gevaar en hij kan binnen korte tijd vrij wonen."

Zoals gezegd: De bierbrouwer Mathijs van der Burgt werd in 1903 de eerste kassier tegen een jaarsalaris van f. 25,00. Het kantoor werd ondergebracht in zijn brouwerij. Er werd slechts enkele uren per week, meestal op zondagmorgen, kantoor gehouden. Per 1 mei 1938 werd Thijs den Brouwer opgevolgd door Harrieke van Koks (Harry van der Aa) een 40-jarige vrijgezel, die ambtenaar op het gemeentehuis was. Het kantoor van de bank verhuisde vanaf de brouwerij naar de sober ingerichte linker-voorkamer van de woning van Harrieke aan de Kreugestraat, de huidige Wilhelminastraat. Pas na de oorlog, in 1953, kreeg de Boerenleenbank in Boekel het eerste eigen kantoorgebouw. Het was een gebouwtje aan de Kerkstraat, waarin eerder de wanmolenfabriek van Harrie Rijken was gevestigd en waarin onlangs opticien Franssen een winkel heeft geopend. In 1967 verhuisde de bank naar het Sint Agathaplein.

De periode vóór de Tweede Wereldoorlog - van ongeveer 1900 tot 1940 - was, behoudens dan de stichting van Venhorst, een vrij rustige periode in de geschiedenis van Boekel. We kregen een 1930 een nieuw gemeentehuis, dat wel.

En in 1922 werd door Dorus Tielemans een autobus aangekocht. En er kwamen verharde wegen: in 1928 de weg naar Handel en in 1938 de weg naar Venhorst. De weg Volkel-Boekel-Gemert was al in 1882/1883 aangelegd. En we kregen in 1925 een nieuwe kerk.

Maar over het kerkelijk leven in Boekel komen we nog te spreken, evenals over de Boekelnaren, die emigreerden. En we besteden ook nog aandacht aan het "gehaffel" met Boekel in de plannen voor de gemeentelijke herindeling.

Boekel, maart 2002
Piet van Antwerpen